

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לד, תשמ"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מלאכי בית-אריה

למאמר "הצורה 'מְדַרְש'"

(לשוננו לעם, מחזור לד, קונטרס א, עמ' 18-20).

הניקוד (או ההגייה) בסגול מצוי כבר בכתב-יד קדומים של מחזורי אשפנו. על היקריות הניקוד "ומְדַרְשִׁי" במחזור ק"ק וורמייזא (כתב-יד 781/2 4° בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים), שנכתב בשנת ה'ל"ב (1272) העירותי במאמרי "ניקודו של מחזור ק"ק וורמייזא", לשוננו כט (תשכ"ה), עמ' 83, סעיף 26, שנכלל אף ב"קובץ מאמרים בלשון חז"ל", ירושלים תשל"ב, עמ' 325. שם אף העירותי על הניקוד בסגול בהקדמה המחורזת של ספר "תשבי" לאליה בחור. אילן אלדר בחיבורו "מסורת הקריאה הקדם-אשפנוית", ב, ירושלים תשל"ט (עדה ולשון, ה), עמ' 169, רשם גם את הניקוד מְדַרְשִׁי במחזור וורמייזא, וכן מְדַרְשִׁי בכתב-יד מינכן 21 (מחזור אשפנוי מן המאה הי"ג), והעיר על ניקוד זהה בסידור טרויש הצרפתי.

“אות באות, מלה במלה”

ביטוי זה או “אות באות, תיבה בתיבה” זכה לסקירה מעניינת מאת נ’ ברגרין ב”בירורי לשון” ג¹. השתמשו בו כדי לציין, שנוסחו של שטר או של מקור אחר הועתק בדיוק, ללא פל שינוי (בשביל שאלת חכם או לכל צורך אחר); והוא מצוי בספרות הגאונים ובכתבי הגניזה, לפחות מתחילת המאה הי”א, ובדאי אף לפני כן.

ברגרין העיר, בשם “אבינרי, שהרמב”ם חידש את הביטוי בלי בי”ת היחס, וציין להלכות מלוה ולוה כד, ז: “עד שיקרא העד השטר מלה מלה”. אף הוסיף ציון להלכות תפילה יד, ג: “שליח ציבור מקרא אותן מלה מלה, והן עונין... ומקרא אותן פסוק שני מלה מלה”. יש לציין, ששני הביטויים, זה עם בי”ת היחס וזה בלעדיה, משמשים לצרכים שונים. עם בי”ת היחס, “אות באות ותיבה בתיבה (מלה במלה)”, הוא מכון בעיקר להעתקת מקור, וכונתו שההעתק נעשה בדייקנות, והושווה עם המקור אות כנגד אות, תיבה כנגד תיבה². בלי בי”ת היחס הוא מכון, אצל הרמב”ם,

---

1. ראה: נ’ ברגרין, “בירורי לשון: לא. אות באות”. לשוננו לעם, רעו (חשל”ז), עמ’ 147–150; הנ”ל, “נוספות ל”אות באות”, שם, רפ (חשל”ז), עמ’ 283–284; הנ”ל, “בירורי לשון ג, כה. אות באות”, שם, שלה (חשמ”ג), עמ’ 159–163); א”ל פאיאנס, ‘אות באות — חוספת בירור’, שם, רעט (חשל”ז), עמ’ 256.

2. ראה פאיאנס, שם.

למי שקורא או מקרא נוסח מסוים כל מלה בפני עצמה, מ ל ה
א ח ר מ ל ה ³.

3. וממילא נמצאת למד, שאין מקום לומר, ש"צירוף זה בלא בי"ת, הנמצא במשנה תורה, לא נחפשט... 'ויתנו לי זמן ומועד להעתיקו או ת ב א ו ת' " (ברגרין, שם).

ע"א

על יחיאל בן-נון ז"ל

ד"ר יחיאל בן-נון ז"ל, שהלך לעולמו ביום ד' באב השנה, חי ופעל רוב ימיו בחיפה. אבל עם פרישתו מן ההוראה ומהנהלת בית-ספר עבר לירושלים וישב שם עד מותו. היה מן המורים המעולים במקצועות היהדות, ולא הסתפק בעצם מעשה ההוראה, אלא דאג גם להמצאת חומר לימוד למורה ולתלמיד. כך הוציא "מבחר פירושי רש"י, ראב"ע ורד"ק לספר תהלים" (הוצאת ביה"ס הריאלי העברי, חיפה), שיצא במהדורה שנייה בשנת תשכ"ז, ובו הקפיד על תקנת הטקסטים, בפרט בדברי אבן-עזרא, שעדיין לא זכו להוצאה מדעית מתוקנת. לפני כן כבר נתפרסמו בשנת תש"ד בסדרת "ספרי מופת לבתי-הספר" (הוצאת שוקן) "סיפורים ואגדות מאת ש"י עגנון" ערוכים ומבוארים בידי י' בן-נון.

בשנת תשט"ו נבחר לאקדמיה ללשון העברית, ובמשך 14 שנים היה מעמודי התווך של הועדה המרפזית למונחי הטכנולוגיה, המשותפת לאקדמיה ולטכניון בחיפה. שמו נקרא בתוך חברי ועדות-המשנה, שהכינו לאישור המליאה של

האקדמיה מילוני מונחים במקצועות אלה: רְתָכוּת, טלפונאות, הידרוליקה, תורת המדידה בעבודות מתכת, ימאות, הידרולוגיה, סרטוט. רב היה חלקו גם בגמר מעשה המילונים האלה על ידי השתתפותו בועדת האישורים מטעם הועדה המרפזית הנ"ל ובעשרות ישיבות של האקדמיה בירושלים. אף ועדות מינוח אחרות, שפעלו בירושלים, בתל-אביב ובחיפה, הפיקו תועלת מרובה מהערותיו, שבאו לבקר ולשפר הצעות. בכל פעולתו זו הייתה שיטתו מיוסדת על נאמנות למקורות הלשון ועל קיום מסורתה, אף על פי שלא נמנע מחידושים במקום הצורך.

פזאת הייתה שיטתו גם בתחום הדקדוק. בזיכרונות מן הישיבות, שנדונו בהן ענייני דקדוק, רשומים הדברים המפורטים הרבים, שערער בהם על ההצעות שבדיון והעלה הצעות-נגד. אף כשלא נתקבלה דעתו, נשמעו דבריו בהערכה ובכבוד, אבל לאור קנאתו לטוהר הלשון, כפי שראה אותו, מצא באקדמיה נטייה מופרזת לקולות ולחידושים. ואמנם בחילוקי דעות אלה נימק בשנת תשפ"ט את פרישתו מן האקדמיה ואף מייצוגה כחבר מליאתה של רשות השידור — לצערם של כל שאר החברים.

אחר שנפרק מעליו עול העבודה בהוראה ובאקדמיה, חזר והתמסר למדע הלשון בתחום היידיש. פך הופיע בשנת 1973 ספרו הגרמני "היידיש והדיאלקטים הגרמניים". עם זה לא הניח ידו מן העיסוק במקרא ובלשון העברית ופרסם דברים ב"לשוננו לעם" ומחקר גדול תחת הכותרת "פ-פן ודומיהן" בכ"ב פרקים בשש חוברות של "בית מקרא" בשנות תשמ"א-תשמ"ג. בתדפיסים, ששלח לחבריו, כתב בידו בסוף פרק פ"ב "המשך יבוא", ולא זכה. תנצב"ה.